

Kodar je zid stal, raste zdaj leskovina, hrastje, berst, javorje in drugo drevje in germovje; po strebljenih prostorih pa lepo pično senó, ktereга dva Rodičana po sedem in več voz nakosita.

Premetovali in pregledovali smo kamenje na več krajih, pa družega nismo najdlji, razun kosa kolone, menda velikih, ki tam je ležal; in pa kos družega kamna ravno tam, ki je nekđaj napis nosil. Na eni strani tega odlomka se bere še čerka, menda rimska trojka, na drugi pa dvojka. Kmet je pravil, da so že večkrat trebači stari denar najdlji v kartinah, pa kdo bi še kaj tacega imel, ni vedil. Drug kmet, ki sem v vasi ž njim govoril o Ajdovščini, mi je enake reči pripovedoval in na zadnje še pristavil: „Imam še teslo, ktero sem si naredil iz sekirice na mirišču najdene. Reže kot ogenj; stari so mogli pravo jeklo imeti; zdaj se ga ne dobi tacega“. Popisal pa mi je najdeno sekerico, da sem si sulico mislil.

Častiti gospod A. Martinčič meni, da je deržala cesta iz Pole na Krajnsko skozi to mesto, ktera se menda še pozna po robu nad brezovsko dolino do velikih vrat Ajdovščine in od ondó po rebri na jutro-polnočno stran čez Vatovlje. Ko bi se v starinoznanstvu zveden mož pri kaki priložnosti na rodiško Ajdovščino ozerl, zagotavljam, da bi se ne vernil brez uspeha. Kdo bi dvomil, da so v mirišču pokopani kaki napisi, star denar ali orodje, kar so vse kmetje že po verhu in v kartinah najdlji? Rodik se v latinskem Virundictes piše; ali bi ne moglo to ime s starim mestom v kaki zvezi biti?

Pri tej priložnosti moram tudi najdenih denarjev omeniti. Pred kakimi petimi leti je Rodičanka po stermi rebri nad vasjo derva ulekla, kar za njo nekaj zarožlja; ko se ozre, vidi pri korenini terhljenega štorá lonček denarja. Še prej je druga Rodičanka tudi lonček denarja najdlja tik vira prec nad vasjo, kamor je bila po vode šla. Obe ste mislile, da je starina, ki nima nobene cene; zato so ga otroci trosili, kodar so hotli; le nekaj še ostalega so pokupili teržaški gospodje.

Z Ajdovščine se gré proti jugu nekoliko navzdol na tretji verh na „Jezero“. Rodičani pripovedujejo, da je na tem verhu nekđaj jezero stalo, iz ktereга se je poleti gosta megla valila, iz ktere je bila vselej toča, kadar se je zmešala z meglo ustajóčo iz enacega jezera na večernih gričih. Hodili so nekđaj iz Brezovice na Jezero s procesijo jezero blagoslovljat. Nekteri pravijo, da zavolj omenjene megle, drugi pa zato, da bi se jezero ne razlilo s hriba po polji. Bodi si kar hoče; da ni prazna pravlica, priča brezovski katapan iz osemnajstega stoletja, v kterem se bere: „habet jus paludem benedicendi“, paludem pa imenuje tisto jezero. Kos kamna, pri kterem je bil blagoslov, se še vidi in na njem spodnji del rimskega križa vsekan. Spremljevalec je pravil, da še celi kamen pomni; pa kam so ga ljudje pripravili, se ne vé. Se vé da, ložej se verjame, da je bila tam le velika lokev, v kateri so blago napajali. Zdaj je vode malo v jezeru; raste pa po njem gosto bičje. Častiti gosp. A. Martinčič je nasadil letošnjo spomlad s svojimi šolarji čez dvesto jančjih in verbjih sadičev po njem, ki so se skoraj vsi prijeli. Če je že lepa reč, da je prazni prostor zasajen, je še toliko lepši, da je marljivi gospod mladino sadit peljal. Tako se zasaja v mladih sercih marljivost, tako se vadijo mlade roke pridnosti; ne pa samo z golo besedo, ki gré, kakor pravijo, pri enem ušesu notri, pri drugem pa vùn.

Ker že o tem govorim, naj mi bo dovoljeno povedati, kaj se v Rodiku za pogojsenje Krása stori. Po prizadevanji visokočastitega rodiškega gospod fajmoštra si so napravili Rodičani lepo drevesnico, v kateri murvino in drugo mladevje zeleni, da ga je veselje gledati. Zasadili so že lep del pustín z mnogoverstnim drevjem, sosebnó plodnim. Tabor, ki je dozđaj gol bil, so obsejali s kostanjem. Se vé, da je letošnja suša veliko sadičev in semena zaterla, pa ne serčnosti

in delavnosti. Namerjajo spet več mernikov orehov in kostanja posaditi. Ko bi vse kraške in istrijske fare tako unete duhovne imele za pospešnost blagostanja faranov, v malo letih bi se spremenile sive pustine v zelene gaje.

B.

## Šolski novičar.

Unidan smo začeli novice ravno preteklega letošnjega šolskega leta naberati; naj gremo s tem početjem danes naprej, kamor nam ravno šolski letopisi ali programi ali pa preproste šolske klasifikcije v roke dohajajo.

Program višje gimnazije zagrebske nam razodeva posebno marljivost g. učnikov, zakaj trije so mu podali svoje doneske. Gospod prof. Brodnik je spisal nemški sostavek o neznano naglem razširjanji kristjanske vere vkljub mnogoverstnim overam pod gospodstvom rimskim, — gospod prof. V. Babukič v horvaškem jeziku: „Mnénje o postanku glagoljskih pismenah“, — gosp. profesor Zeithammer pa je priobčil „Resultate der meteorologischen Beobachtungen an der Agramer Station vom Jahre 1858 bis Juni 1859.“ — Navaden nameček vsakega programa tedaj tudi tega so „Schulnachrichten“, ki ga je spisal gosp. direktor Premru, iz ktereга pozvedamo, da je zagrebska gimnazija štela letos 14 učnikov z vodjem vred, učencov pa 302 v 8 razredih. V 7. in 8. razredu je bilo čuda malo učencov: v unem 12, v tem celó le 4; vzrok te male množice se razjasnuje s tem, da tisti učenci, ki bojo duhovni, že po 6. šoli prestopijo v škofijsko privatno učilnico.

Letopis ljubljanske realne šole se pričénja z nemškim spisom pod naslovom „Schule und Leben — insbesondere Realschule und gewerbliches Leben“, v kterem marljivi gosp. vodja M. Peternel posebno razklada namen realnih šol in njih potrebo za vsakega fabrikanta, obertnika in rokodelca, ker le ta šola mladini, ktera hoče kadaj s kakoršnim koli obertnijsvom ali rokodelstvom se pečati, odpre oči, da spoznajo naturne stvari, njih moči in postave, po kterih se godí to in uno. Kdor ni v šoli si razbistril uma in ni dosegel do jedra natornim stvarém, grize vès čas svojega življenja le lupino in ostane reven samouk. Naloga realnih šol je tedaj za življenje obertnikov in rokodelcov imenitna, al težavna je tudi, ako se pomisli, da po celó kratki poti se imajo peljati mladi fantiči v delavnico ravno tako veličanske kakor skrivnostne nature. Omenjeni sostavek našteva potem težave realnega šolstva in podučuje starše, ki pošiljajo svoje fante v te šole. Naš poklic ni, da bi celi ta sostavek predstavili v slovenski jezik, čeravno se nam dozdeva, da taki praktični spisi bi ravno tako potrebni bili v slovenskem jeziku spisani kakor v nemškem. Od našega prostega ljudstva se v eno mer terja, naj bi ne zanemarjalo šolskega nauka in zlasti toliko potrebnega realnega, in marsiktero zabavljico mora požreti zavoljo tega, — al če mu nihče po domače ne razloži: kako in kaj — in če se vse piše le v nemškem jeziku kakor da bi le nemški stariši pošiljali svoje otroke v šolo, kdo se nehoté ne spomni Vodnikove pesmice od „krajnske pare“! Če v mariborskih, celjskih, varazdinskih, zagrebskih in družih šolskih letopisih nahajamo slovanske spise in se iz tega soditi sme, da ni prepovedano kak članek pisati tudi v domačem jeziku, se nam čudno zdi, da ravno v ljubljanskih gimnazijalnih in realnih šolah ni nikoli ne duha ne sluha! Ker so gospod vodja realnih šol v letošnjem letopisu kakor tudi lani spisali hvale vredne praktične sostavke in ker stareji braveci „Novic“ vejo, da oni znajo tudi dobro slovenski pisati, bi se pač prikupili vsem, kterim je za omiko prostega naroda mar, ako bi omenjene poduke v kterem koli slovenskem časniku krajnskimi starišem podali v domačem jeziku, ker pisatelj sam more to, kar je v enem jeziku spisal, točno in razumno povedati v drugem jeziku. — Letos je ljubljansko



realno šolo obiskovalo 136 učencov, tedaj 5 manj kakor lani. To sicer ni velik razloček, vendar kaže število učencov od leta 1853 do letošnjega leta, da ne raste od leta do leta, ampak da malo po malem pojemlje, ker je leta 1854 že bilo 181 učencov v vseh treh klasih. Kaj nek je vzrok tega? saj je menda ljubljanska realna šola tako dobra kakor vsaka druga spodnja realka. Po tem takem bi utegnili drugi trije vzroki poglavitni biti, — tako saj mi mislimo: Pervič imajo naši stariši po kmetih še premalo zapopadka o potrebi in koristi teh novih šol; našim kmetom so še večidel šole le za to, da se njih fant ali enmalo nemško nauči ali da bi dobili „gospoda“; za vse drugo jim ni mar, ker sami nepodučeni mislijo, da tudi njih fantom ni treba šolskega poduka za kmetijstvo, obertnijstvo, rokodelstvo itd. Zato smo gori rekli, da kdor piše kaj praktičnega o realnih šolah, naj piše to tudi v domačem jeziku, da bojo ljudje brali in se malo po malem „zbrihtali“. Drugič: so ene leta sèm se jele spet gimnazijalne šole bolj polniti in zavoljo tega morebiti koliko toliko opuštati realne. Tretjič: da domá nimamo višjih realnih šol. Vemo za stariše, ki pravijo: „če moram že fanta čez 3 leta v Gradec dati, ga pošljem tje raji koj prvo leto“. In to, da smo v Ljubljani dozdej le polovičarji, je gotov eden poglavitnih vzrokov, da péša naša realka. Ako bi se mesto združilo z deželnimi stanovi kakor tam pa tam drugod, bi se dala višja realna šola kmali napraviti; samo mesto ni kos vsemu temu; ako cela dežela zajema iz enega korita, naj pomagajo vsi za napravo tega korita. Nadjamo se, ko bode v življenje stopilo že dolgo zaželjeno novo deželno namestništvo, da se bode naprava potrebnih višjih realnih šol kmali v predarek vzela; dotistihmal bomo še mogli čakati.

## Dopisi.

**Iz Banata** 30. avg. Fr. B. — Dokler so topovi razsajali in meči švigali, je bilo vsaki dan le misliti in vprašati: koliko jih je zopet padlo? Zdaj ko bojno orožje miruje in sta pa tudi serp in kosa v kotu, je pač vrednejši prašati: koliko je padlo snopja? kakošna je bila žetva? Tako sem unidan prijatla nagovoril, ki je ravno z voza stopil, s katerim se je nekoliko dni derdral po Banatu sèm ter tje. „Poglej voz! — mi odgovori — in prec boš vidil, da nisem nikjer dežja vjel: le prah povsod, blata nikjer.“ — Suša je dober kos kruha vzela; najboljše polja pšenične ne dajo več od 15 vagánov na enem oralu, druge pa še manj, po 12, 10 in celo po 8 vagánov. Sploh nimamo več ko 8 do 10 vagánov od orala pričakovati; sicer pa je pšenica lepa in zdrava, zerno svitlo in jekleno; vsakemu trgovcu bode prav vseč, al gazda (kmetovavec) bo težko izhajal, ker debelega dobička vsak le od pšenice iše; le kar iz nje dnarja skupi, mu nekoliko v šparovko pade. — Rež je slaba, meršava, komaj do 15 vagánov na oral daje; ječmena, če ravno je dobro plenjal in se ga je 25 do 30 vagánov na oralu pridelalo, so ljudje malo sejali, pa tudi ni tako dober, da bi ga visoko ceniti smeli. — Oves je še najbolje rodil — govore od 30 do 40 vagánov na oralu; je težak, bel in suh, da si lepšega misliti ne moreš; za tega voljo ga pa tudi toliko na terg silijo, da mu je cena nizka. — Koruza na polji po hudi suši hira, gluho zerno kaže, klipovi (storži) so le na pol porašeni; ni tedaj obilega pridelka se nadjati. „Lahko si misliš — je končal prijatel — da veselega lica nikjer nisem srečal, še tam ne, kjer so ljudje za ogeršico lepe dnarje skupili — tožili so tudi, da ondi, kjer so poželi, je hud vihar z dežjem polovico pridelka pokončal, da se bo komaj trud in delo splačalo. Ker pa je spomladna povodinj bila, je največja žalost — še danas voda stoji — ubogi ljudje niso toliko pridelali, kolikor jim je treba za seme; bogatega Banata v taki revšini nisem še vidil, dokler sem živ!“ Sedaj

pa je dosti; hajd! na žitni terg; tam vidiva vsake sorte žita; prodajali so staro pšenico po 3 gold., — novo po 2 gold. 30 kr. do 2 gold. 75 kr., — novo rež po 1 gold. 50 kr. do 1 gold. 80 kr., — ječmen po 1 gold. 50 kr. do 1 gold. 60 kr., — oves (z verhom) po 1 gold., — koruzo staro po 2 gold. — Duhana (tobaka) dozdej suša še ni poškodovala, prav živo zeleni; nadjati se je dobrega pridelka, vendar nobenega gospodarja ne veseli; goderdajo vsi, da kar se carevina in financijeri s tem pečajo, tudi to delo nič dobička ne donša; cena je od lani nižja, in gorje temu, kdor bi več posadil kakor mu financija dovoli. Bog daj, da bi to skoraj drugače bilo!

**Iz Laškega na Štaj.** 20. avg. — o — Dolgo vam že ljube „Novice“ nisem imel kaj tako veselega in zanimivega pisati kakor danes. Moram vam namreč povedati, da smo v sredo 17. avgusta t. l. tukaj čisto slovensk teater imeli v prid ranjenim vojakom. Predstavljali smo od gospod J. Drobníca poslovenjene igri: „Pravi Slovenec“ in pa „Starost slabost“. Sobralo se nas je bilo kolo domorodcev in domorodk k temu početju. Od vseh krajev so bili privreli gledavci in poslušavci, tako, da je igrališče polno bilo, akoravno je marsikter pred zabavljal, kaj da hočemo s slovenskim teatrom; saj ga ne bo človeka zraven itd. Vendar zvečer vidimo hišo polno Slovincov in Nemcov, ktere je sama radovednost tũ sem prignala bila. Zaglasila se je najpred slovenska cesarska pesem, potem pa so igrali: „Pravega Slovenca“ tako izverstno, da ploska in smeja ni bilo ne konca ne kraja. Osebe te igre so predstavljali: gospod Janko Vijanski (Šimon, kmet), gospodična Lojzika Vošnakova (Neža, njegova žena), gospodična Hildika Žnideržičeva (Lizika, njuna hči), gospod Roš, (nek gospod), gosp. D. Valenčak (njegov drugar), Jerico pa je predstavljala Fanika Fliessova. Posebno dobro ste se odrezavale v tej igri gospodični: Hilda Žnideržičeva in pa L. Vošnakova. Res lepo je bilo viditi in še prijetnejše poslušati, kako gladko in čversto so govorile na odru domači marn. Pa tudi gospodom gré velika hvala zavoljo njih krepkega in urnega obnašanja na odru slovenskem. — Drugo igro „Starost slabost“ so igrali: gospod Roš (major Verhovski), gosp. Janko Vijanski (stotnik Erženovič), gospodična H. Žnideržičeva (Jelica, majorjeva hči), gosp. D. Valenčak (Šander, stotnikov sin). Tudi to igro so tako dobro doveršili, da se po pravici ne morejo očitno prehvaliti. Naj bi nikdar svoje pomoči k takemu narodnemu početju ne odrekli! Očitna hvala gré tudi gospod J. Ojsteršek na Laškem za dobro vredovanje iger. Igralo se je v gospod Fr. Slancovi hiši. Skupilo se je okoli 51 gold. Ko je bil konec te veselice, se je na obrazu marsikterega veselje bralo, kterege še menda nikdar občutil ni; zakaj tako prav domačega večera že dolgo nismo vživali. Vse je le slovensko govorilo, vse slovensko pelo; to je pač bilo rajsko veselje za vsakega rodoljuba. Drugi dan 18. avgusta se je pela sv. maša za našega svitlega cara, pri kateri se je sopet le samo slovensko popevalo. Nato smo imeli veliko obed, pri kateri se je sobrala skoro vsa gospoda Laškega terga. Zvečer tega dneva pa smo jeli popevati domače pesmice vsake sorte, in potem smo se zasukali v ples. Vsak je bil živo ganjen in spoznal je, da Slovenec tudi kaj zamore, ako je složen! Zdravice so se napivale mnogoverstnim osebam. — Pa vsega popisati ne morem, kar se je zanimivega in veselega tũ godilo; samo rečem še, da imeli smo prav vesele in čisto narodne dneve! Hvala Laščanom, posebno pa gosp. županu Dragotinu Valentiniču, za njih postrežljivost in marljivost. Bog daj, da bi nam še več tako prijetnega časa pripravili. Z Bogom, dragi mi Laščani in Laščanke! Živila majka naša!

**Iz Dervanje na Štaj.** 20. avg. J. — Že več ko dva mesca so megle čez zevajočo naturo ali tiho plavale ali grozno vihrale, z nevarno strelo strašno divjale, drevje razcepale, hiše požigale, plašnim ljudem serce tlačile in še ne-